

Sanja VULIĆ
Zavod za lingvistička istraživanja HAZU, Zagreb

LEKSIKOGRAFSKI PRISTUP HOMOFORMIMA, ABUNDANTNIM OBLICIMA I HOMOGRAFIMA U RJEČNICIMA IZVORNIH ČAKAVSKIH GOVORA

Homoformi, abundantni oblici i homografi uvrštavaju se u rječnike izvornih čakavskih govora na različite načine. Na temelju primjera iz postojećih rječnika može se zaključiti da je način uvrštavanja homoforma uvjetovan postojanjem ili pak izostankom morfološkog opisa natuknicâ, dok je način uvrštavanja homografa uvjetovan postojanjem ili izostankom obavijesti o izgovoru natuknicâ.

Prihvatimo li kao polaznu točku razmatranja definiciju homoformâ kao različitih riječi koje imaju jedan ili nekoliko zajedničkih oblika¹, možemo pretpostaviti da dva ili više homoforma oblikuju svaki svoj posebni natuknički članak samo u onim rječnicima izvornih čakavskih govora u kojima glava leksikografskog članka sadrži morfološki opis natuknice. Takve se morfološke odrednice uvijek ili gotovo uvijek nalaze u većini čakavskih rječnika, bez obzira je li riječ o samostalnim rječnicima ili pak popratnim rječnicima uz rasprave o čakavskom narječju. U skladu s tom činjenicom homoformi su zabilježeni kao posebne natuknice u dodatnim rječnicima V. Vážnoga uz rad *Čakavské nářečí v slovenskem Podunají*² te J. Ribarića uz rad *Razmještaj južnoslovenskih dijalekata na poluotoku Istri*³, M. Moguša uz rad *Današnji senjski govor*⁴, H. Koschat uz rad *Die čakavische Mundart von Baumgarten im Burgen-*

¹ Vidi Rikard Simeon, *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, knj. 1, Zagreb 1969, str. 485.

² Václav Vážny, *Čakavské nářečí v slovenskem Podunají*, *Sbornik Filozofické fakulty University Komenského v Bratislave* V 47(2), Bratislava 1927, str. 133-203.

³ Josip Ribarić, *Razmještaj južnoslovenskih dijalekata na poluotoku Istri*, *Srpski dijalektološki zbornik* 9, Beograd 1940, str. 128-207.

⁴ Milan Moguš, *Današnji senjski govor*, *Senjski zbornik* 2, Senj 1966, str. 115-146.

land⁵, J. Gačić uz rad *Romanski elementi u splitskom čakavskom govoru*⁶, H. P. Houtzagersa uz rad *The čakavian dialect of Orlec on the island of Cres*⁷ te u nekim samostalnim rječnicima (Jurišićev *Rječnik govora otoka Vrgade*⁸, Hraste—Šimunovićev *Čakavisches-deutsches Lexikon*⁹, *Rječnik bruškoga govora* Jure i Pere Dulčića¹⁰, Balažev *Hrvatski dialekt u Devinskom Nuovom Selu*¹¹, *Rječnik govora mjesta Sali* A. Piasevoli¹² te Perušićev *Rječnik čakavsko-kajkavskih govora karlovačko-dugoreškog kraja*¹³). Za ilustraciju navest ću po jedan primjer iz senjskog i saljskog rječnika:

sīć, m. vjedro — sīć, prez. *sīčēn*, impf. sjeći;

māc, u rječca za tjeranje mačaka — māc, m. svežanj karata.

Uz navedene rječnike ima i onih u kojima je morfološki opis dat isključivo uz homoformne natuknice. Među rječnicima izvornih čakavskih govora takav je Mardešićev *Rječnik komiškoga govora*¹⁴ u kojemu se morfološki opis navodi isključivo uz homoformne natuknice koje imaju potpuno isti oblik u N sg, ali pripadaju različitim deklinacijskim tipovima, npr.

kór, gen. *kárvi* — krv;

kór, gen. *kára* — zaprežna kola.

Da svako pa tako i pravilo morfološkog opisa ima svoju iznimku, pokazuje nam Turina—Žepićev *Rječnik čakavskih izraza*¹⁵. U tom rječniku izostaje morfološki opis homoforma, ali se unatoč tome oni bilježe kao zasebne natuknice, a o kakvim se oblicima radi, moguće je zaključiti samo iz leksikografskih definicija, odnosno prijevodnih ekvivalenata, npr.

bižāt sitnije ribice uhvaćene gustom mrežicom;

bižāt (*bižīn*, *bižmo*) bježati.

⁵ Helene Koschat, *Die čakavisches Mundart von Baumgarten im Burgenland*, Wien 1978, str. 183-298.

⁶ Jasna Gačić, *Romanski elementi u splitskom čakavskom govoru* (nastavak), *Čakavska rič* 2, Split 1979, str. 107-155.

⁷ H. P. Houtzagers, *The čakavian dialect of Orlec on the island of Cres*, *Studies in Slavic and General Linguistic*, vol. 5, Amsterdam 1985.

⁸ Blaž Jurišić, *Rječnik govora otoka Vrgade*, II dio, Zagreb 1973, 255 str.

⁹ Mate Hraste, Petar Šimunović, *Čakavisches-deutsches Lexikon*, Teil 1, Köln-Wien 1979, 1416 str.

¹⁰ Jure Dulčić, Pere Dulčić, *Rječnik bruškoga govora*, *Hrvatski dijalektološki zbornik* 7, sv. 2, Zagreb 1985, str. 373-747.

¹¹ Joško Balaž, *Hrvatski dialekt u Devinskom Nuovom Selu*, Novo Selo 1991, 279 str.

¹² Ankica Piasevoli, *Rječnik govora mjesta Sali*, Sali 1993, 454 str.

¹³ Marinko Perušić, *Rječnik čakavsko-kajkavskih govora karlovačko-dugoreškog kraja*, Karlovac 1993, 215 str.

¹⁴ Pavao Mardešić-Centín, *Rječnik komiškoga govora*, *Hrvatski dijalektološki zbornik* 4, Zagreb 1977, str. 265-321.

¹⁵ Zvonimir Turina, Anton Šepić-Tomin, *Rječnik čakavskih izraza (područje Bakarca i Škrljeva)*, Rijeka 1977, 240 str.

S druge strane, kad je riječ o abundantnim oblicima, tj. dvostrukim ili višestrukim gramatičkim oblicima iste riječi¹⁶, znatno bi bilo teže naići na takve iznimke. Naime, ti su oblici u rječnicima izvornih čakavskih govora uvijek zabilježeni unutar jednog zajedničkog leksikografskog članka, tj. unutar glave tog članka, neovisno o tome jesu li inače zabilježene morfološke odrednice ili nisu. Takvi se oblici nalaze u dodatnom Tentorovu rječniku uz rad *Der čakavishe Dialekt der Stadt Cres*¹⁷, u rječniku V. Vážnoga, zatim u Ribarićevu, Moguševu i Jurišićevu rječniku, u dodatnom rječniku G. Neweklowskoga uz rad *Die ščakavishe Mundart von Schandorf*¹⁸, u Turina–Šepićevu i u rječniku H. Koschat te u dvama čakavsko-kajkavskim rječnicima S. Težaka¹⁹. Uglavnom je tu riječ o abundantnim imenicama u kojih je pojava dvostrukih oblika, tj. dvaju deklinacijskih tipova, uvjetovana njihovom dvorodnošću pa se u glavi članka navode obavijesti o oba oblika. Za ilustraciju može poslužiti jedan primjer iz senjskog rječnika gdje glava članka sadržava takva dva gramatička simonima što se razlikuju samo po fleksmima:

glâd, gen. *glâdi* f.

glâd, gen. *glâda* m.

Za razliku od M. Moguša i inih navedenih autora, B. Finka i A. Šojat u svom dodatnom rječniku uz rad *Karlovački govor*²⁰ nisu unosili u glavu natukničkog članka abundantne oblike već su izvršili određenu selekciju. Stoga u uvodnom dijelu rječnika upozoravaju da su za imenice naveli samo najprošireniji genitivni oblik, npr. *ći* – *ćerē*, premda su mogući i oblici *ćere* i *ćeri*²¹.

Za razliku od homofornih i abundantnih oblika, pri leksikografskoj obradi homografa, tj. riječi različitoga značenja i naglaska koje se isto pišu, valja paziti na naglasak natuknice. Stoga se homografi, ukoliko ih ima, bilježe kao samostalne natuknice prvenstveno u rječnicima s dosljedno provedenom akcentuacijom natuknica. Kada se odnosi na rječnike izvornih čakavskih govora, ta je tvrdnja u potpunosti točna. U gotovo svim rječnicima u kojima svaki od homografa formira svoj vlastiti leksikografski članak, natuknice su obvezno akcentuirane. Takav je rječnik V. Vážnoga, zatim dodatni Hamm–Hraste–Guberinin rječnik uz rad *Govor otoka Suska*²², dodatni Brabe-

¹⁶ Vidi Simeon, str. 8.

¹⁷ Mate Tentor, *Der čakavishe Dialekt der Stadt Cres (Cherso)*, *Archiv für slavische Philologie* 30, Berlin 1908, 186–204.

¹⁸ Gerhard Neweklowsky, *Die ščakavishe Mundart von Schandorf (Čemba) im südlichen Burgenland*, *Wiener Slavistisches Jahrbuch* 20, Wien 1974, str. 138–143.

¹⁹ Stjepko Težak, *Dokle je kaj prodro na čakavsko područje?*, *Hrvatski dijalektološki zbornik* 5, Zagreb 1981, str. 181–200, i *Ozaljski govor*, *Hrvatski dijalektološki zbornik* 5, str. 339–420.

²⁰ Božidar Finka, Antun Šojat, *Karlovački govor*, *Hrvatski dijalektološki zbornik* 3, Zagreb 1973, str. 132–150.

²¹ Vidi isto, str. 133.

²² Josip Hamm, Mate Hraste, Petar Guberina, *Govor otoka Suska*, *Hrvatski dijalektološki zbornik* 1, Zagreb 1956, str. 146–185.

cov rječnik uz rad *Govori podunavskih Hrvata u Austriji*²³ te Mogušev i Jurišićev rječnik, pa Šimunovićev dodatni rječnik uz *Ogled jezičnih osobina bračke čakavštine*²⁴, rječnici H. Koschat i J. Gačić, Hraste—Šimunovićev rječnik, dodatni rječnik A. Kursara uz rad *O šepurinskom govoru*²⁵ te orlečki, novoselski, saljski i Perušićev rječnik. U njima se, dakle, za svaku homografnu riječ uvodi posebna samostalna natuknica, npr. u Brabecovu rječniku

zābit zaboraviti i
zābit zabit, ubiti,

ili u Perušićevu rječniku

brīzgat, -aš impf, pupati te
brīzgat, -aš impf, zviždati.

Za razliku od prethodno nabrojanih autora, R. E. Whyte u svom dodatnom rječniku uz rad *Komiški, a čakavian dialect* ne daje potpunu obavijest o izgovoru natuknica, ali ipak bilježi homografe u odvojenim člancima, npr.

Lūkà name for village of Vis, more properly for that part of Vis wich is the port te

Lūka a man's name.

U tom se rječniku ne rabi tradicionalna grafija tronaglasnoga sustava (/˘˘/, /˘/, /˘/) nego posebni znakovi. Naime, Whyte ne bilježi toneme nego samo dineme te kroneme naglašanih i nenaglašanih slogova. Pritom se služi sa samo dva znaka: /˘/ i /˘/ te njihovom kombinacijom /˘˘/. Znak /˘/ odnosi se na kratak naglašeni slog, a u komiškome govoru to može biti samo brzi akcenat, npr. *Lūkà* = *Lūkà*. Znak /˘˘/ odnosi se na dugi naglašeni slog pa to može biti dugosilazni akcenat i čakavski akut, a znak /˘/ odnosi se na nenaglašenu dužinu.

Kao što ima rječnika u kojima je morfološki opis natuknice uglavnom dat samo za homoforme, tako i homografi mogu biti jedine akcentuirane natuknice. Na takav je način homografe bilježio V. Bujan u svom dodatnom rječniku uz rad *Glavne osebine praputnjarskog dijalekta*²⁷, npr.

lāz — ulaz u posjed te
lāz — planinska veća livada.

Za razliku od Bujana, T. Radišić u svom *Ričniku spliskog govora*²⁸ nije akcentui-

²³ Ivan Brabec, *Govori podunavskih Hrvata u Austriji*, *Hrvatski dijalektološki zbornik* 2, Zagreb 1966, str. 114-116.

²⁴ Petar Šimunović, *Ogled jezičnih osobina bračke čakavštine*, *Narodna umjetnost* 11-12, Zagreb 1974/75, str. 504-517.

²⁵ Ante Kursar, *O šepurinskom govoru*, *Čakavska rič* 2, Split 1979, str. 45-49.

²⁶ Robert Earl Whyte, *Komiški a čakavian dialect its verbal morphology with texts and concorded glossary*, The University of Wisconsin, Ph. D., str. 7-340.

²⁷ Vinko Bujan, *Glavne osebine praputnjarskog dijalekta*, *Vjesnik etnografskog muzeja u Zagrebu* 3, Zagreb 1937, str. 37-43.

²⁸ Tonko Radišić, *Ričnik spliskog govora*, Santa Barbara (California) 1991, 90 str.

rao natuknice tog tipa pa je teže utvrditi je li u posebne članke uvrstio homonime u užem smislu riječi ili pak homografe, npr.

morina — mrtvo more te

morina — zao duh koji noću pritiska u snu.

No bez obzira na veću ili manju iscrpnost informacije o izgovoru natuknice, u svim do sada navedenim rječnicima za homografe su formirani zasebni leksikografski članci. Da ni to pravilo ne bi bilo bez iznimke pobrinuli su se već spominjani autori Turina i Šepić. Naime, premda su u njihovu rječniku natuknice uglavnom akcentuirane, homografi se ponckad bilježe unutar jednog zajedničkog članka, npr.

fal'it (*fāl'it*) hvaliti, (promašiti — nedostajati).

Bez obzira na navedene iznimke, može se zaključiti da je struktura leksikografskog članka homografskih natuknica uvjetovana njihovom akcentuacijom, a struktura rječničkog članka homofornih natuknica morfološkim opisom tih natuknica, dok bilježenje abundantnih oblika nije uvjetovano popratnim odrednicama.

A LEXICOGRAPHICAL APPROACH TO HOMOFORMS, HOMOGRAPHS AND ABUNDANT FORMS IN DICTIONARIES OF NATIVE ČAKAVIAN SUBDIALECTS

Summary

On the basis of examples from existing Čakavian dictionaries, the author discusses methods of including homoforms, abundant forms and homographs in dictionaries of Čakavian subdialects. She concludes that each homoform has a separate vocabulary entry primarily in dictionaries giving morphological description of headwords, while homographs have separate entries in dictionaries in which headwords are marked by accent. The recording of abundant forms does not depend on other elements included in the entry.